

Univerzita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Katedra teorie kultury

Studijní obor kulturologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Karolína Pechová

ŽRALOK JAKO KULTURNÍ KONSTRUKCE

SHARK AS A CULTURAL CONCEPT

Vedoucí práce:

PhDr. Václav Soukup, CSc.

2011

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Václavu Soukupovi, CSc. za vedení diplomové práce a za čas strávený při konzultacích. V neposlední řadě chci také vyslovit poděkování své rodině za podporu při mém studiu.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením PhDr. Václava Soukupa CSc. a používala jsem výhradně literaturu v práci uvedenou.

V Praze dne 1. 1. 2011

.....

Karolína Pechová

Souhrn

Cílem této práce bude mezioborová teoretická analýza žraloka jako biologického živočicha i kulturní konstrukce. Z kulturologické perspektivy lze na žraloka pohlížet jako na znak, který se proměňuje v čase a prostoru, jinými slovy na žraloka lze pohlížet nejen jako na mořského živočicha, ale také na nositele významů. Žralok se stal v mnoha světových kulturách symbolem. Pomocí systémové interdisciplinární analýzy se pokusím žraloka popsat z různých úhlů pohledu přírodních a společenských věd.

Nejdříve podám podrobný popis žraloka z perspektivy zoologie z důrazem na význam tohoto živočicha v kontextu mořského ekosystému. Poté obrátím svou pozornost k analýze důsledků, které by mohlo mít vyhubení žraloka pro fungování potravních řetězců ve světových oceánech.

V následující části práce obrátím svoji pozornost na analýzu žraloka jako kulturní konstrukce, v ohnisku mého zájmu bude zejména analýza motivů, které člověka vedou k tomu, že žraloka nechápe nebo nenávidí. Součástí této analýzy bude rozbor žraloka jako symbolu v tichomořských kulturách a kulturách západních.

V další kapitole se budu věnovat úloze médií ve vytváření všobecného názoru na žraloky. Logickým vyústěním celé práce bude kulturní analýza role médií jako nástroje, který přispěl v moderní společnosti k mýtizaci žraloka jako vražedné bytosti. Média jsou mocným nástrojem při vytváření veřejného mínění. Slovy Winstona Churchilla - "There is no public opinion, there is only published opinion". Hlavní příčinou, proč dnes žralok vzbuzuje převážně negativní emoce je bezesporu způsob jakým media žraloka popisují. Mediální průmysl usiluje o zvyšování čtenosti potažmo zisků vytvářením a publikováním senzací. Klasickou ukázkou síly médií a jejich vlivu na utváření negativního obrazu žraloka v očích široké veřejnosti je film Čelisti. Proto ve své práci věnuji tomuto snímku a jeho vlivu na vnímání žraloků širokou veřejností, zvláštní pozornost.

V poslední řadě se pokusím o co nejpodrobnější probádání etického problému mezi člověkem a žralokem. Ano, strach ze žraloků je oprávněný, protože žraloci skutečně občas napadají lidi.

Cílem této práce je přivést čtenáře k hlubšímu zamyšlení nad etickou dimenzí vztahu člověka a žraloka a přispět tak k diskuzím na téma příroda versus kultura.

Summary

The aim of this work is to analyze shark as a cultural concept. From cultural point of view, we are able to look at the shark as a pattern, which is always changing in time and environment, in other words, sharks are not only sea species but also creatures holding symbol of meaning. In many world cultures, shark became a symbol of many meanings. Using the system analysis approach, I will attempt to describe the shark from different point of view of Human sciences. First of all I will make a research about shark as a biological part and its importance and indispensableness in perfectly balanced ocean life. Including possible consequences of losing this fascinating creature by exterminating it. From biological and ecological outlook I will move to socio-cultural and symbolical part, which I comprehend as a pivotal point in this research as whole. This chapter is dedicated to the question of overall negative perception of sharks by people. Among other topics, I will also attempt to describe symbolical meaning of sharks in Pacific cultures and compare with its role in western culture.

Media and its influence on general perception of sharks will be the subject of the following chapter. Media are powerful tool for shaping the public opinion, it is a fact. As Winston Churchill said – “There is no public opinion, there is only published opinion”.

The reason why sharks evoke mainly negative feelings and emotions is concededly the manner how media present sharks in general. Essentially, media business is based on increasing revenues by creating and publishing sensational news. As well as it was money, being behind the significant change of perception of sharks after presenting JAWS, the movie. Among others, this chapter will also include some

observations related to this movie and its crucial role in changing the perception of sharks in the eyes of general public.

Last but not least, I will attempt to investigate ethical relation between man and shark in detail. Yes, it is natural and right to fear sharks, because they really do attack people. On the other hand, people slaughter hundreds of thousands of sharks in a cruel and ruthless way. For instance by sawing shark's fins alive. This way of hunting and killing is mainly caused by the huge demand in Asian markets. Sharks' fins and liver are considered a delicacy and belong among the key ingredients of traditional Chinese and Japanese medicine. This demand is one of the main reasons of why some shark kinds are near to extermination.

• Obsah

1. Úvod.....	9
2. Žralok v perspektivě přírodních věd.....	11
2.1 Žralok jako nositel dokonalých smyslů	15
2.2 Sociální chování žraloků.....	20
2.3 Evoluční vývoj žraloka.....	24
2.3.1 Zlatý věk žraloka.....	25
2.4 Pokles populace žraloků a vliv na životní prostředí.....	27
2.5 Životní prostředí v oceánu.....	29
3. Žralok v sociokulturní perspektivě.....	31
3.1. Kultury uctívající žraloky.....	35
3.1.1 Havaj , kolébka uctívání žraločích předků.....	36
3.2. Charcharodon Megalodon, Praveký (Mnohozubý) žralok.....	39
4. Žraloci a media.....	39
4.1 Žralok jako symbol hrůzy	40
4.2 Kasovní trhák Čelisti.....	43
4.3 Vizualní reflexe žraloka	44
4.3.1 Žraloci v animovaném filmu.....	46
4.4 Tvar žraločího těla, od podoby k symbolice.....	48
4.5 Žraločí zuby, od funkčnosti k symbolice.....	56
4.6 Žralok v pojetí bulvárního tisku.....	56

5. Žralok - predátor v zrcadle reálného nebezpečí.....	58
5.1 Pláže s nejčastějšími útoky žraloků.....	65
5.1.2 Cammotte – legenda řeky Gangy.....	66
5.2 Žralok versus plavci, surfaři a potápěči.....	69
5.3 Žraloci a námořní katastrofy.....	70
5.4 Žralok jako nástroj na zabíjení.....	73
6. Interpretace žraloka skrze prizma vědy.....	76
7. Žralok v zrcadle etiky - kdo je komu horším nepřítelem.....	78
7.1 Moderní rybolov, využití žraloka.....	80
8. Závěr.....	81
9. Bibliografie.....	83